यान्ति" शत॰ ब्रा॰ १२,२,२,९, "उत सेधसत्रं पर्व्वतादिकं प्रासादं वा" भा॰ ।

उत्स्वन पु॰ उद्गैःस्वनः । १उद्गशब्दे । व॰ । २तद्वति त्रि॰ ।

उत्स्वप्न त्रि॰ उत् क्रान्तः अतिक्रान्तः स्वप्नं तन्मर्य्यादाम् अत्रा॰ स॰ । निद्रायां बाह्येन्द्रियाणां विलीनत्वेनमनसैव सर्व्व-व्यवहारनियमेन तदतिक्रमेण जाग्रदवस्थावत् स्वप्नवच-नादिव्यवहारे । उत्स्वप्नमिव चरति क्यङ् उत्स्वप्नायते यथा स्वप्नकटिके "विदूषक उत्स्वप्नायते" स्वप्नदृष्ट-पदार्थस्य सत्यत्वेन व्यवहरतीत्यर्थः । एवमुत्तररामः चरितेऽपि "अत्रि एत्य अज्जउत्त" इत्यादिना सीताया उत्स्वप्नो वर्णितः ।

उद् अव्य॰ उ-क्विप् तुक् 'उदोऽनूर्द्ध्वचेष्टायाम्' पा॰ नि॰ पृषो॰ द-त्वम् । १प्रकाशे, २विभागे, ३लाभे, ४ऊर्द्ध्वे, ५उत्कर्षे, ६प्राबल्ये, ७आश्चर्य्ये, ८शक्तौ, ९प्राधान्ये, १०बन्धने, ११अभावे, १२मोक्षे, "तस्य उदिति नामेति" श्रुतेः १३अङ्कुशे च । गणरत्ने उदः अर्थानभिधाय उदाहृतं यथा 'उत् प्राबल्यवियोगोर्द्ध्वकर्म्मलाभप्रकाशाश्चर्य्य-मोक्षशाभावदत्तप्राधान्यशक्तिषु' तत्र प्राबल्ये उद्भवः विप्रोक्षे उद्गच्छति । ऊर्द्ध्वचेष्टायाम् उत्तिष्ठति । लाभे आमात् यतस्तत्पन्नम् । प्रकाशने उज्जरति आश्चर्य्ये उत्तुङ्गः । मोक्षे उद्गतः । अभावे उत्पथः । दत्तने उत्फुल्लः । प्राधान्ये उद्दिष्टः यज्ञो उत्साहः"

उदक न॰ उन्द-क्वुन् नि॰ नलोपश्च । जले "अनीशा य-द्भूतां भूमिमुदकं नावतिष्ठति" माधः । "सकृत् प्रक्षि-प्तमुदकं नामगोत्रे च वाग्यतः । प्रोक्षिते कालयेयः स्यात् पूर्व्वे दत्तोदकः शुचिः" । या॰ स्मृ॰ "यावानर्थ उदपाने-सर्व्वतः संप्लुतोदके" गीता । "उदकस्योदः संज्ञायाम्" पा॰ समासे संज्ञायामुदकस्योदादेश उदपानः उदधिः उदमेघः । क्षीरोदः । "मेघवाससाहनधिषु" पा॰ । पूर्व्वपदस्यस्य उदादेशः । उदमेघं पिनष्टि उदवासः "सहस्रराजोदवासतत्परा" कुमा॰ उदवाहनः उद-धिर्घटः पूरयितव्ये उकहलादौ परे वा । उदकुम्भ उदकुम्भः । "शान्त्युदकुम्भहस्ताः" भट्टिः पूर्व-यितव्य इत्याद्युक्तेः उदकपर्वत उदकस्यान्ती इत्यादौ न । "सन्धौदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहारवीवधगाहेषु च" पा॰ । उदमन्थः उदकमन्थः (जलविलोड़नम्) । उदौदनः उदकौदनः (उदकेन सिद्धः ओदनः) । "उदौदनं प्राशयित्वा वर्षिष्ठमन्नमश्नीयात्" शत॰ ब्रा॰ १३,९,४,१५ । उदसक्तवः (उदकमिश्रितसक्तवः) । उदाबन्दुः उदवज्रः उदभारः उदहारः (जलहारकः) उदवीवधः उदगाहः (जलावगाहः) पक्षे न । २उदकसाध्ये तर्पणे च । "जलहिवर्षं निखनेत् न कुर्य्यादुदकं ततः" । "ऋतोदकानु सप्त-तीर्थानु" "कामोदकं सकिप्रतासकलीयवगुरर्त्ति-जाम् "न ब्रह्मचारिणः कुर्य्युरुदकं पतिताय वै । "नाशौचोदकमाजनम्" इति च वा॰ स्मृ॰ ।

उदकक्लृप्त पु॰ "उदकसक्तुभ्यां मासाभ्यवहारेणोदक-क्लृप्तः" इति विष्णुक्ते व्रतभेदे ।

उदकक्रिया स्त्री उदकेन क्रिया तर्पणम् । शास्त्रविहिते जलादितर्पणे "एवं मातामहाचार्य्यप्रेतानामुदकक्रिया" वा॰ स्मृ॰ । "अपुत्रेणैव कर्त्तव्यः पुत्रप्रतिनिधिः सदा । "पितृणोदकक्रियाहेतोः" स्मृतिः "उदकमौदकक्रियार्थ-दयोऽप्यत्र न॰ । उदकदानमप्यत्र न॰ । "तोयकर्म्मणि-चारब्धे राज्ञामुदकदागिके" भा॰ आ॰ १अ॰ ।

उदकपरीक्षा स्त्री विवादादौ लौकिकप्रमाणाभावे कार्य्ये दिव्यपञ्चमभेदे तत्प्रकारस्य मिता॰ व्य॰ । "सत्येन नाभिरक्षं वरणेत्यभिशाप्य कम् । नाभिदघ्नोदकस्थस्य स्थीलोह जलं विशेत्" या॰ उक्तः । प्रपञ्चस्तु मिता॰ व्य॰ । दि॰ तत्वे च अनुसन्धेयः ।

उदकम् अव्य॰ उन्द-अकमु किच्च । छेदे गवर॰ । साक्षा॰ क्रिया वा गतिलम् । उदकंकृत्यउदकंकृत्वा छेदं कृत्वेत्यर्थः ।

उदकमेह पु॰ उदकमिव मेहः । सुश्रुतोक्ते मेहभेदे । तल्लक्षणं तत्रैव "तत्र श्वेतमवेदनमुदकसदृशमुदकमेही मेहति" । इक्षुमेह शब्दे ९१० पृष्ठे विवृतिः ततः अस्त्यर्थे इनि । उदकमेहिन् तद्युक्ते त्रि॰ स्त्रियां ङीप् ।

उदकल त्रि॰ उदकमस्त्यस्य सिध्मा॰ वा लच् । उदकयुक्ते वृजभावे मतुप् मस्य वः । उदकवत् तत्रार्थे स्त्रियां ङीप् । पिच्छा॰ इलच् । उदकिल तत्रार्थे त्रि॰ ।

उदकशुद्ध त्रि॰ उदकेन शुद्धः । १स्नाते २उदकस्पर्शेन शुद्धे च । ततः भवादौ अण् अनुशति॰ द्विपदवृद्धिः । औदकशौद्ध तद्भवे त्रि॰ ।

उदकषट्पल न॰ "शुक्तारैः पञ्चकोलैस्तु पलिकैस्त्रि गुणोदकैः । समक्षीरं हतप्रस्थं जुरार्द्धः शीतकाससुत्" चक्रदत्तोक्ते हतभेदे ।

उदकान्त पु॰ उदकमेवान्तः सीमा । उदकपर्य्यन्ते । "सर-स्वत्याः पश्चिमे उदकान्ते दीक्षेरन्" आप॰ श्रौ॰ १२, ६,२, "श्रोदकान्तादुत्तरकूलमोऽनुगमनस्य" शुक्ल॰ ।